

MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Fayziyeva Sevara Toyir qizi

Navoiy davlat pedagogika universiteti, magistranti

Ilmiy rahbar: D.F. Jabborova

Navoiy davlat pedagogika universiteti dotsenti, PhD

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23240734>

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning liderlik sifatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Maktabgacha yosh davrida tashabbuskorlik, mustaqillik, o‘z fikrini erkin ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, mas’uliyatni his etish hamda guruh faoliyatida faol ishtirok etish kabi sifatning shakllanishi liderlik qobiliyatlarining dastlabki ko‘rinishlari sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘yin, jamoaviy faoliyat, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish orqali liderlik sifatlarini rivojlantirish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, maktabgacha yosh, liderlik, liderlik sifatleri, tashabbuskorlik, mustaqillik, hamkorlik, jamoaviy faoliyat, pedagogik yondashuv, rivojlantirish.

Аннотация. В тезисе освещены педагогические возможности развития лидерских качеств у детей в организациях дошкольного образования. Проанализировано формирование таких качеств, как инициативность, самостоятельность, свободное выражение собственного мнения, сотрудничество со сверстниками, чувство ответственности и активное участие в групповой деятельности, рассматриваемых как первоначальные проявления лидерских способностей в дошкольном возрасте. Кроме того, рассмотрены возможности развития лидерских качеств с использованием игровой, коллективной деятельности, проблемных ситуаций и творческих заданий с учетом возрастных и индивидуальных особенностей детей.

Ключевые слова: дошкольное образование, дошкольный возраст, лидерство, лидерские качества, инициативность, самостоятельность, сотрудничество, коллективная деятельность, педагогический подход, развитие.

Abstract. This thesis examines the pedagogical opportunities for developing leadership qualities in children in preschool education organizations. The development of such qualities as initiative, independence, freedom to express one's own opinions, cooperation with peers, a sense of responsibility, and active participation in group activities is analyzed as an initial manifestation of leadership abilities during the preschool period. The study also considers opportunities for developing leadership qualities through play, collaborative activities, problem-solving situations, and creative tasks, taking into account the age and individual characteristics of children.

Keywords: preschool education, preschool age, leadership, leadership qualities, initiative, independence, cooperation, collaborative activity, pedagogical approach, development.

Kirish: Bugungi kunda yurtimizda maktabgacha ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri bolani nafaqat maktab ta’limiga tayyorlash, balki uning shaxsiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy munosabatlarga faol kirishishini

28.09.2026

ta’minlashdan iborat. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda liderlik sifatlarini shakllantirish masalasi alohida pedagogik ahamiyat kasb etadi. Chunki liderlik faqat katta yoshdagi shaxslarga xos bo’lgan boshqaruv qobiliyati emas, balki bolalik davridan boshlab namoyon bo’ladigan tashabbuskorlik, faollik, muloqotga kirishuvchanlik, mas’uliyat, mustaqil qaror qabul qilish va boshqalar bilan hamkorlik qila olish kabi sifatlar majmuasidir. Maktabgacha yosh davrida bolaning tengdoshlari bilan munosabatlari kengayib, umumiy faoliyatda o’z o’rnini belgilashga ehtiyoji ortadi. Aynan shu jarayonda ayrim bolalar tashabbus ko’rsatishi, o’yin jarayonini tashkil etishi, tengdoshlariga vazifalar taqsimlashi yoki muayyan faoliyatni boshqarishga intilishi mumkin. Bunday holatlar pedagog tomonidan to’g’ri yo’naltirilganda bolaning ijobiy liderlik sifatlarini rivojlantirish uchun muhim imkoniyatga aylanadi.

Asosiy qism: Liderlik sifatlarini rivojlantirish jarayonida, avvalo, maktabgacha yoshdagi bolaning psixologik va individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Bu davrda bolalar o’z qiziqishlari, faoliyatga munosabati, muloqot uslubi va tashabbuskorlik darajasi bilan bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun barcha bolalardan bir xil darajada liderlik namoyon bo’lishini kutish maqsadga muvofiq emas. Pedagogning vazifasi ayrim bolalarni “lider” sifatida ajratib ko’rsatish emas, balki har bir bolaning o’z imkoniyatlarini namoyon qilishi uchun qulay pedagogik sharoit yaratishdan iborat. Maktabgacha ta’lim tashkilotida bunday sharoitni yaratishning eng tabiiy vositalaridan biri o’yin faoliyati hisoblanadi. Syujetli-rolli, ijodiy, harakatli va jamoaviy o’yinlar davomida bolalar o’zaro kelishish, vazifalarni taqsimlash, qoidalarni belgilash, sheriklarining fikri ni tinglash va umumiy maqsadga erishishga harakat qilishni o’rganadilar. Masalan, guruhli o’yinlarda bolaga muayyan vazifani tashkil etish, kichik guruh ishini muvofiqlashtirish yoki umumiy qarorni shakllantirish imkoniyatining berilishi unda tashabbuskorlik va mas’uliyat hissining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Liderlik sifatlarini rivojlantirishda jamoaviy faoliyat ham muhim ahamiyatga ega. Guruh bo’lib rasm chizish, qurish-yasash, ijodiy topshiriqlarni bajarish, kichik loyihalarni amalga oshirish kabi faoliyatlarda bolalar umumiy maqsad asosida harakat qilishni o’rganadilar. Bunday jarayonda pedagog tayyor yechimni taqdim etishdan ko’ra, bolalarni mustaqil fikrlashga va o’zaro kelishuvga yo’naltirishi maqsadga muvofiq. Natijada bolada nafaqat o’z fikrini bildirish, balki boshqa bolalarning fikrlarini ham hisobga olish ko’nikmasi shakllanadi va muhim tarkibiy qismlaridan biri tashabbuskorlikdir. Bola o’z xohishini erkin ifodalashi, faoliyatning ayrim bosqichlarini mustaqil tashkil etishi va taklif bildirish imkoniyatiga ega bo’lsa, uning faolligi ortadi. Shu sababli maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarga tanlov imkoniyatini berish samarali pedagogik vositalardan biri bo’lishi mumkin. Masalan, ijodiy mashg’ulotda topshiriqni bajarish usulini, o’yin jarayonida rolni yoki jamoaviy faoliyatdagi vazifani ma’lum darajada mustaqil tanlash imkoniyatining berilishi bolaning qaror qabul qilish tajribasini kengaytiradi.

1-2-rasm.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning jamoaviy faoliyati

28.09.2026

Muammoli vaziyatlardan foydalanish ham bolalarda liderlik sifatlarini rivojlantirish imkoniyatini kengaytiradi. Bunda bolalarga kundalik hayot yoki o‘yin faoliyatiga yaqin bo‘lgan vaziyatlar taqdim etilib, ulardan yechim topish so‘raladi. Muhimi, pedagog yagona to‘g‘ri javobni darhol aytmasligi, bolalarning turli fikrlarini tinglashi va ularni o‘zaro muhokamaga jalb qilishi lozim. Bunday yondashuv mustaqil fikrlash, tashabbus ko‘rsatish, muloqot qilish va o‘z qarorini asoslash kabi sifatning rivojlanishiga yordam beradi. Ushbu jarayonlarda muloqot madaniyati va hamkorlik alohida o‘rin tutadi. Haqiqiy ijobiy liderlik faqat boshqalarga topshiriq berish bilan belgilanmaydi. Bola tengdoshini tinglashi, uning fikrini hurmat qilishi, kelishmovchilik yuzaga kelganda murosaga kelishga harakat qilishi va umumiy natijaga erishishda boshqalarning imkoniyatlarini ham hisobga olishi muhim. Shu sababli pedagog bolalarning o‘zaro muloqotini qo‘llab-quvvatlovchi vaziyatlarni muntazam tashkil etishi zarur. Shuningdek, tarbiyachi-pedagogning munosabati bolalarda liderlik sifatlarining shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

3-4-rasm

Bolalarning guruhdagi hamkorlik va liderlik faoliyati

Pedagog bolaga haddan tashqari tayyor ko‘rsatmalar berish o‘rniga, uni mustaqil harakat qilishga undashi, savollar orqali fikrlashga yo‘naltirishi va bolaning tashabbusini qo‘llab-quvvatlashi kerak. Bunda bolaning xatosini keskin baholashdan ko‘ra, xatoni tahlil qilish va boshqa yechimlarni izlashga imkon berish rivojlantiruvchi muhitni yuzaga keltiradi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida liderlik sifatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini quyidagi pedagogik faoliyatlar orqali umumlantirish mumkin:

Pedagogik faoliyat	Rivojlantiriladigan liderlik sifatleri
Jamoaviy o‘yinlar	Hamkorlik, tashabbuskorlik, muloqot
Syujetli-rolli o‘yinlar	Mas’uliyat, qaror qabul qilish, tashkilotchilik
Ijodiy topshiriqlar	Mustaqillik, fikr bildirish, tashabbus
Muammoli vaziyatlar	Mustaqil fikrlash, yechim topish, qat’iyat
Guruhli loyihalar	Mas’uliyat, hamkorlik, tashkilotchilik
Erkin tanlovga asoslangan faoliyat	Mustaqillik, o‘z fikrini ifodalash, qaror qabul qilish

Mazkur faoliyatlarni tashkil etishda liderlikni bolaning boshqa tengdoshlari ustidan hukmronlik qilishi sifatida emas, balki umumiy faoliyatni ijobiy tashkil etish, tashabbus ko‘rsatish va boshqalar bilan hamkorlik qilish qobiliyati sifatida talqin qilish muhimdir. Bu yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy jihatdan maqbul va konstruktiv liderlik ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tashkilotlari bolalarda liderlik sifatlarini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. Ayniqsa, o‘yin, jamoaviy va ijodiy faoliyat, muammoli vaziyatlar hamda bolaga tanlov imkoniyatini berish orqali tashabbuskorlik, mustaqillik, mas’uliyat, muloqotchanlik, hamkorlik va tashkilotchilik kabi sifatlarini

28.09.2026

rivojlantirish mumkin. Bunda pedagogning asosiy vazifasi bolani sun’iy ravishda “lider”ga aylantirish emas, balki uning tabiiy faolligi va tashabbusini qo‘llab-quvvatlash, ijobiy muloqot va hamkorlik uchun sharoit yaratishdan iborat. Shuningdek, liderlik sifatlarini rivojlantirish jarayoni muntazam, bosqichma-bosqich va bolaning yosh hamda individual xususiyatlariga mos tashkil etilgandagina kutilgan pedagogik natijaga erishish imkoniyati ortadi. Shu jihatdan maktabgacha ta’lim tashkilotlarida liderlikni rivojlantirishga yo’naltirilgan innovatsion va amaliy yondashuvlarni takomillashtirish maktabgacha ta’lim sifatini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PF-5712-son Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida.
3. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
4. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1977.
5. Goleman D., Boyatzis R., McKee A. Primal Leadership: Unleashing the Power of Emotional Intelligence. – Boston: Harvard Business School Press, 2002.
6. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., Kayumova N.M., A’zamova M.N. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2019.
7. Xasanboyeva O.U. va boshqalar. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2011.